

Rechtsgeschiedenis

Prof. mr. C.J.H. Jansen

Op 9 september 2004 is aan de Erasmus Universiteit Rotterdam P.H.J. Körver gepromoveerd op een proefschrift, getiteld *De Besluitwetgeving van de Nederlandse regering in Londen in internationaalrechtelijk en staatsrechtelijk perspectief* (Sanders Instituut Kluwer 2004; promotor prof. mr. L.C. Winkel). Nadat de Duitsers in 1940 Nederland waren binnengevallen, werd de zetel van de Nederlandse regering verplaatst naar Londen. In de Nederlandse Grondwet stonden geen bepalingen over de bevoegdheden van een regering in ballingschap. Vanaf mei 1940 tot november 1945 was sprake van wetgeving bij Koninklijk Besluit (de Besluitwetgeving). Zij verliep niet volgens de Grondwet. Een interessant besluit vanuit privaatrechtelijk oogpunt was bijvoorbeeld Wetsbesluit A 1 (24 mei 1940), waarin werd bepaald dat het gehele buitenlandse vermogen van Nederlandse ingezetenen in eigendom overging naar de Nederlandse regering door middel van een fiduciaire eigendomsoverdracht. De vraag rijst of en op welke wijze de Nederlandse Besluitwetgeving erkenning en toepassing heeft gevonden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zonder erkenning van deze wetgeving door buitenlandse mogendheden is toepassing niet mogelijk. Daarvoor was echter eerst noodzakelijk dat de regering in ballingschap werd erkend door andere regeringen. Dat was eigenlijk geen probleem. Ter beantwoording van de vraag of de Besluitwetgeving werd erkend, heeft Körver de houding van buitenlandse regeringen en rechters bestudeerd. Uit zijn onderzoek blijkt dat zij inderdaad de Nederlandse noodwetgeving erkenden, zonder dat daarmee overigens een onverkorte en volledige toepassing was gegarandeerd. Genoemd Wetsbesluit A 1 is bijvoorbeeld slechts spaarzaam toegepast in een land als de Verenigde Staten. Een andere vraag, waarvoor Körver een antwoord heeft geformuleerd, is die naar de status van de Besluitwetgeving in het naoorlogse Nederlandse staatsrecht. Uit de weergave van de discussies volgt dat de praktijk van de Londense wetgeving met een beroep op het subjectieve staatsnoodrecht achteraf staatsrechtelijk kon worden gelegitimeerd. Körver, zo mag duidelijk zijn, heeft een boeiend boek geschreven over een episode in de Nederlandse geschiedenis die nog steeds de pennen in beweging brengt en die keer op keer verrassende niches laat zien.

Het was in 2000 een eeuw geleden dat het Duitse Burgerlijke Wetboek in werking was getreden. Op 1 januari 1900 kreeg het kracht van wet. In Duits-

land is het eeuwfeest opgeluisterd door bijzondere nummers van tijdschriften en bundels. Het jubileum van het Duitse BW heeft nauwelijks de aandacht van de Nederlandse juristen getrokken, hoewel het wetboek een belangrijke inspiratiebron is geweest voor de Nederlandse beoefenaren van het privaatrecht en de ontwerpers van het BW van 1992 (zie bijvoorbeeld de bijdragen aan nummer XVII van de *Groninger Opmerkingen en Mededelingen* uit 2000). Inmiddels is wel een boekje verschenen van een Belgisch jurist: Leo Van den hole, *Honderd jaar Duits Burgerlijk Wetboek (BGB) 1 januari 1900 - 31 december 1999* (uitgegeven in eigen beheer: Van den hole, Kasterlee; ISBN 9090180397). Het boek opent met een hoofdstuk over de 19e-eeuwse codificatiegeschiedenis van het Duitse privaatrecht, uitmondend in een korte bespreking van de inhoud van het BGB en van de invloed van het liberalisme daarop. Vervolgens komen de wijzigingen aan de orde die de wetgever in de 20e eeuw heeft aangebracht in het BGB. De eerste grootscheepse aanpassing is het gevolg geweest van de nationaal-socialistische machtsovername. De nationaal-socialisten keerden zich tegen het volgens hen Romeinsrechtelijke, individuele en liberale karakter van het BGB. De verwezenlijkte veranderingen in het wetboek betroffen vooral het personen-, familie- en erfrecht. Daarna heeft Van den hole aandacht voor de wijzigingen in het BGB na de Tweede Wereldoorlog. De grootste naoorlogse aanpassing van het BGB is de modernisering van het *Schuldrecht* (het verbintenissenrecht), inwerkinggetreden op 1 januari 2002. Het boek sluit af met een derde hoofdstuk, waarin de auteur aandacht schenkt aan een aantal rechtsfiguren, die door rechter en rechtswetenschap buiten het BGB om tot ontwikkeling zijn gebracht. De drie belangrijkste zijn de persoonlijkheidsrechten, de *Wegfall* of *Störung der Geschäftsgrundlage* (inmiddels gecodificeerd in § 313 BGB) en de *Treuhand*. Van den hole geeft in weinig pagina's een instructief overzicht van de ontwikkelingsgeschiedenis van het BGB en het Duitse privaatrecht in de 20e eeuw.

De rechtsgeschiedenis is weer een onderwijsboek rijker, geschreven door de Tilburgse hoogleraar R. Lesaffer, *Inleiding tot de Europese rechtsgeschiedenis* (Universitaire Pers Leuven 2004). Het werk behandelt de zogenoemde uitwendige rechtsgeschiedenis: de geschiedenis van het recht, de rechtsbronnen en de rechtswetenschap in Europa vanaf de Romeinse tijd. Beoefening van het recht is vanaf de herontdekking van de Digesten in de elfde eeuw gedurende lange tijd bestudering van het Romeinse recht geweest. Bij de beschrijving van de ontwikkeling van de rechtswetenschap staat dus vooral de traditie van het Romeinse recht centraal.

Lesaffer plaatst de geschiedenis van recht, rechtsbronnen en rechtswetenschap in het licht van de Europese politieke en staatkundige gebeurtenissen. Bijzonder is vervolgens dat hij de juridische ontwikkelingen in samenhang beschouwt met grote cultuurhistorische stromingen, zoals humanisme, verlichting en romantiek. Het boek sluit af met beschouwingen over de 20e eeuw, het tijdperk van de mondialisering, waarin onder andere het fascisme en het communisme, de Europese integratie en de opmars van het internationaal recht worden beschreven. De slotzin luidt: 'In de geglobaliseerde samenleving die er wellicht aankomt, zal niet Europa, maar de wereld het perspectief zijn van waaruit de geschiedenis ons slagen en falen zal beoordelen.' Het boek is helder geschreven en interessant voor iedere student, die ook maar enige belangstelling heeft voor het vak dat hij studeert. ✎
